

SUFERINȚA ȘI CREAȚIA LIRICĂ ÎN LITERATURA UNIVERSALĂ

SUFFERING AND LYRICAL POETRY IN THE WORLD LITERATURE

Vasile MAN

Universitatea de Vest “Vasile Goldiș” din Arad

E-mail: vasileman@revista-studii-uvvg.ro

Abstract

The translations into Romanian from the universal poetry are abundant in texts in which suffering has contributed to the creation of everlasting masterpieces. The great poetry, as an expression of intelligence and sensibility to the great challenges of life, has the purpose to ignite in the reader's soul admiration or rebellion, love or hate – feelings which amplify themselves in accordance with the listeners quality, and which in the end give true measure to a culture.

In the work “Suffering and Lyrical Poetry in the World Literature” I started from the belief that suffering leads to the essence of life, and poetry tries to express it. In supporting the above mentioned statements, to illustrate the reception of foreign writers into the Romanian culture, I have chosen certain translations from the lyrical creation of writers Robert Burns (1759 – 1796) and Ovidius Publius Nase (43 B.C. – 17 A.D.). In regard to the Scottish poet Burns, suffering is due to social injustices, and the art of the ploughman poet transforms it into a rebellion.

In regard to the Latin poet Ovidiu, the suffering motive consists of the deterioration of human relationships between the poet and the Roman emperor, Octavian Augustus, who led to the expulsion of Ovidiu from Rome, living the last years of his life in exile at Pontus Euxinus (Tomis – Constanta nowadays, harbor at the Black Sea). The drama of his life, Ovidiu describes it in Tristele, the poem becomes the only connection to the world.

Key words: *the great poetry, suffering, injustice, exile*

Cuvinte cheie: *marea poezie, suferința, nedreptate, surghiun*

Suferința ne conduce către esența vieții, iar poezia încearcă să o exprime.

Conjunția coordonatoare “și” din titlul acestei lucrări leagă, astfel, două realități care doar aparent sunt egale, pentru că suferința – fizică sau sufletească – niciodată nu poate fi exprimată îndeajuns în cuvinte, dar are darul de a amplifica mesajul durerii în receptarea textului.

Traducerile în limba română din literatura universală sunt bogate în asemenea exemple. Desigur, selecția autorilor sau textelor poate fi, uneori, subiectivă, în funcție de traducător, sau politizată, cum a fost cazul în perioada comunismului din România, când selecția și aprecierea traducerilor se făcea și în funcție de proveniența autorilor, din Est sau din Vest.

Se știe, însă, că marea poezie, ca expresie a inteligenței și sensibilității la provocările vieții, este nonconformistă, refuzând să se supună unor canoane sau reguli fixe.

Scopul ei este de a declanșa în sufletul cititorului admirația sau revolta, iubirea sau ura – sentimente care se amplifică în funcție de calitatea receptorilor, și care, în final, dau măsura unei culturi.

Robert Burns (1759 – 1796)

Un reprezentant important din literatura universală tradus în limba română [1] este poetul scoțian Robert Burns, ale cărui adevăruri sunt foarte actuale și astăzi, după peste două sute de ani.

La Burns, *suferința din cauza nedreptăților sociale se transformă în revoltă*, “arta poetului plugar și-a dorit să slăvească virtuțile populare... „să facă în ciudă” exploatatorilor săi mari și mici, de la rege până la arendaș” [2].

Poetul scoțian Robert Burns, afirmă traducătorul în românește – în prefața *Marele bard de la miazănoapte*, la volumul Burns, din colecția “Cele mai frumoase poezii” -, este una dintre cele mai calde personalități ale literaturii mondiale [3], opera lui distingându-se prin popularitatea datorată inspirației din viața și cântecele Scoției, ceea ce îi păstrează frumusețea și proșpețimea susținute de o forță comunicativă “comparabilă cu opera marilor rapsozi populari”.

De fapt, geneza acestei opțiuni se află în chiar viața autorului (născut la 25 ianuarie 1759), știind că fiul pălmașului scoțian William Burns a văzut pentru prima dată lumina zilei într-o colibă șubredă din cătunul Allovey, nu departe de târgușorul Ayr, iar a doua zi o vifoniță le-a năruit coliba, obligând familia plugarului să se refugieze, cu puțin-i avut, prin vecini.

Copilăria și tinerețea lui Burns i-au dăruit, din belșug, truda și grijile sărmanilor plugari, în mijlocul cărora a trăit.

“Eu n-am dus lipsă de nevoi,
Recolte proaste, focuri, ploi,
Rușini și nedreptăți puhoi,
Ca vai de mine...”

Înconjurat de dragostea miilor de plugari și nevoiași care îi recitau cântecele satirice, Robert Burns ajunge în scurt timp o celebritate națională. Debutul său literar avea să se producă o dată cu apariția volumului *Versuri, îndeosebi în graiul scoțian*.

Niciuna din frumusețile sufletului omenesc și ale pământului patriei n-a rămas în afara preocupărilor artistice ale poetului popular acoțian, iar omenia este considerată ca forță supremă în arta de a învinge:

“Nu-i pune nimeni capu-n ștreang
Săracului cinstit.
Pe ticălos să-l ocolești;
Să fii sărac, dar să- îndrăznești,
Să fie orice-ar fi!
Ne străduim în van, ei și?
Doar auru-i de preț aci:
Dar omu-i om, să știi...”

.....
Să ne rugăm, deci, poate-o fi
Să vină vremea, pe pământ,

Când omul și al său cuvânt
Rodi-vor, într-o zi.

Și-atuncea, fie orice-o fi,
Veni-va vremea, va veni,
Când om cu om se va-nfrăți,
Se-apropie, să știi!

(*Omul e om, să știi!*) [4].

Acest mesaj liric al “poetului plugar”, Robert Burns, de simpatie pentru cei umiliți de un destin social nedrept, își are o apropiere, în literatura română, cu lirica lui George Coșbuc (“poetul țărănimii”, a lui Octavian Goga (“poetul pătimirii noastre”) sau a lui Tudor Arghezi, în al cărui *Testament* autorul vrea să transforme “pentru prima oară, sapa-n condei, și brazda-n călimară”...

Cercetătorul literar găsește în poezia lui Burns trăsăturile unei arte naționale care exprimă forța realistă a autenticității și limbajul emoțional plin de seva populară:

“Plugar mi-a fost bătrânul
Pe-un mal de apă dulce
Și m-a crescut ca unul
Deprins la greu a duce;
Cu punga pururi goală
L-am apucat și știu
Că singura lui școală
Mi-a fost, cinstit să fiu.

Plecând în lumea largă
Flăcău voinic de stat
Ca stâlpul de catargă,
N-am tras s-ajung bogat,
Dar vrut-am, om cu vază,
Să mă ridic, pe muchii,
Prin inima mea trează
Și bruma cea de buchii.

În fel și chip cercat-am
Să tai al Soartei bai,
Dar încă și-încă-o dată
Nimic nu căpătai:
Ori mă săpau vrăjmașii,
Sau mă pândeau ciclopi,
Spre culmi gândindu-mi pașii,
Mereu am dat în gropi.

Sătul și frânt, la urmă,
De-al Soartei dârz refuz,

Să văd că visu-mi curmă
Și că rămân mofluz,
Mi-am zis: Trecutu-i negru,
Iar Viitorul, orb;
Prezentul e integru,
Prezentul, deci, să-l sorb.”

(*Tata a fost plugar – Cântec*) [5]

Traducerea în limba română a liricii poetului scoțian Burns a cunoscut mai multe ediții, iar receptarea operei sale, atât de critica literară, cât și de cititorii români, a cunoscut aprecieri elogioase pentru umanismul său.

Ovidius Publius Naso (43 î.Hr. – 17 d.Hr.)

Degradarea relațiilor interumane este o altă sursă a suferinței, cu consecințe dramatice.

Poet elegiac, Ovidius Publius Naso este autor al mai multor cărți, în care cântă dragostea. Volumul *Arta de a iubi* i-a creat renumele, dar i-a și cauzat exilul pentru modul frivol în care tratează iubirea.

Alungat din Roma, în anul 8, de către împăratul Octavian Augustus, și exilat la Tomis (Constanța), poetul Ovidius își petrece viața în “țara geților” până la moartea sa, în anul 17.

“La Tomis compune vestitele elegii din exil, alcătuite din *Tristia* (*Tristele*, în 5 cărți) și *Epistolae ex Ponto* (*Scrisori din Pont*, în 4 cărți), adresate amicilor, și în care ni se dau prețioase amănunte despre viața locuitorilor străvechi ai meleagurilor dobrogene” [6].

“La noi, opera lui Ovidius se integrează în opera de editare a clasicilor literaturii vechi, aducând în fața cititorilor figura îndurerată a celui dintâi cântăreț al meleagurilor noastre” [7].

Cel dintâi român care s-a ocupat de traducerea operei lui Ovidius a fost cronicarul Miron Costin, căruia îi datorăm prima traducere din *Metamorfozele*, iar poetul Vasile Alecsandri scrie drama în versuri *Ovidiu*, în care prezintă suferințele poetul latin exilat la Pontul Euxin.

“Ce vină a ispășit, oare, Ovidiu, ca să fie surghiunit pe bărăganele scite? Fost-a el, într-adevăr, un libertin care, propagând desfrâul în Cetatea Eternă, devenise un ferment de descompunere morală?”

Înfruntat-a el atotputernicia cezarului, opunând imperialului cerc de aur cununa de lauri a poetului suveran?

Participat-a el, cum spun unii istorici, la un complot împotriva lui August?

Sau e mai bine să lăsăm frâu slobod fanteziei și, împreună cu Vasile Alecsandri, să facem adevăr istoric din idila cu Iulia și din consecințele acestei idile?!

Exilatul de la Tomis deschide seria „poetilor blestemați”: a celor loviți, a celor pe care societatea i-a alungat din sânul ei, i-a lăsat să moară în sărăcie, boală și rușine, a celor care, poate, s-au înstrăinat ei singuri de o lume care nu-i înțelegea și căreia i-au răspuns cu orgoliul și cu izolarea lor disprețuitoare”[8]

Autorul *Tristelor* consideră că unul din motivele exilului este poezia *Carmen*, incriminată de Augustus pentru caracterul ei ușuratic, licențios, spunând: “Căci doară poezia, tot ea m-a exilat! / Deci, du-te, carte scumpă, în locul meu vezi Roma!”

Deși poezia îi provoacă atâta suferință, Ovidiu o consideră nemuritoare:

“De ce, haină pizmă, îmi tot socoți tu anii, pierduți,

Și spui că poezia e-un lucru făcut de-un pierde-vară.
De ce, precum strămoșii, eu n-am purtat și lancea,
De ce milităria nu m-a atras nicicând?
Nici legile ce-s pline de-atâta vorbărie,
Nici glasul ce răsună atât de van în for?
Sunt trecătoare toate – răspund -, îmi doresc faima,
Să fiu slăvit în lume, cât ea va dăinui!”

(*Poezii nemuritoare*)[9]

Amintindu-și de plecarea în surghiun, Ovidiu va scrie *Cea de pe urmă noapte la Roma*, în care durerea despărțirii de Roma și de familie are proporții cosmice:

“Când îmi răsare-n minte imaginea cea tristă
A nopții de pe urmă din Roma-n care eu
Am părăsit acolo atâtea lucruri scumpe,
Din ochii mei și astăzi curg lacrimi fierbinți.
Era aproape ziuă când Cezarul dăduse
Porunca din hotarul Italiei să plec.
Dar eu de-atâta vreme, eu, vai! încremenisem:
Nici timp n-aveam, nici mintea nu-mi sta atunci la drum.”

Vestea surghiunului a venit ca un trăsnet pe capul poetului, nefiind pregătit, iar când și-a revenit în fire, voind să-și ia rămas bun de la prieteni, constată:

“Ce mulți erau odată! Și-acuma... numai doi!
Plângeam, plângea soția și mă strângea în brațe,
Și plânsu-i, ca o ploaie, brăzda al ei obraz,
Pe când a mea copilă, pe libicele țarmuri,
De soarta mea cea tristă nimica nu știa...”

Călătoria “pe marea furtunoasă” de la Roma la Pontul Euxin este descrisă în termeni apocaliptici:

“O, zei! – căci numai ruga mi-a mai rămas pe lume -
Nu-mi fărâmați voi nava purtată pe noian?
Nu ajutați mânia puternicului Cezar!
Un zeu ales te-ajută, când altul ți-i dușman.
.....
Vorbesc, dar valul mării îneacă-al meu obraz,
Îmi intră apa-n gură și-mi taie răsuflarea,
Atunci când a mea gură se roagă de-ajutor.
Soția-n vremea asta exilul mi-l jelește,
Atâta știe numai din valul meu amar:
Nu știe că sunt gata să mor bătut de vânturi
Și aruncat pe marea cea fără de hotar.

Noroc că n-am lăsat-o cu mine să se-mbarce:
Aș fi murit atunci, o, zei, de două ori!”

(*Pe marea furtunoasă*) [10]

În singurătatea surghiunului din Pontul Euxin, Ovidius Publius Naso își descrie cutremurătorul destin în *Tristele*.

În *Cuvântul de însoțire* al cărții ce dorește s-o trimită la Roma, va realiza cea mai tulburătoare elegie a operei sale lirice:

“Tu, cartea mea, vei merge la Roma fără mine,
Acolo unde mie a merge nu mi-i dat.
Te du fără de podoabe, căci astfel se cuvine:
Un exilat ți-i tată, ia-ți strai de exilat!

.....

Iar dacă din mulțime se va găsi vreunul
Să-și mai aduc-aminte, să-ntrebe cum o duc,
Să-i spui că sunt în viață, dar mort sunt între oameni,
Și, totuși, că viața-mi e darul unui zeu.
Să taci, de-o să te-ntrebe mai multe despre mine,
Și lasă-te citită; să nu vorbești prea mult!”

Printre traducătorii români ai poetului latin se numără și istoricul Ovidiu Drîmba, care a publicat volumul *Ovidiu*, în colecția „Oameni de seamă” [11], în a cărei prefață Tudor Vianu consemna:

“Care poet al antichității a lăsat omenirii o operă atât de întinsă și vastă ca Ovidiu, poetul iubirilor, al zeilor și al exilului? Expresie a unui caracter generos, imagine a unei inteligențe ascuțite, spirituale și ironice, a unei culturi bogate, opera lui este vădit atașată de vreme și de împrejurări...”

Opera lui Ovidiu se înscrie, prin valoarea sa excepțională, în tezaurul literaturii universale.

Prima traducere trilingvă din lume, conținând “sentințe” alese din opera lui Ovidiu, apare în anul 1679, la Sibiu, în versiune românească, maghiară și germană (“valachice, magyarice et germanice”), datorită lui Valentin Frank v. Frankenstein (*Hecatombe Sententiarum Ovidianarum...*), conform lui Grigore Tănăsescu [12].

În anul 1930 apare prima traducere românească integrală (în metru original) a *Tristelor* (Scrisori din Tomis), cu introducere și comentare de cercetătorul clujean profesor Șt. Bezdechi.

În anul 1957 au loc la București manifestările prilejuate de aniversarea bimileniului nașterii poetului. Cu acest prilej apare volumul *Publius Ovidius Naso*, cuprinzând studii despre opera și personalitatea poetului.

La 30 august 1970 se înființează Asociația Internațională “Ovidianum”, cu sediul la București, iar în perioada 25-31 august 1972 se țin lucrările primului congres al Asociației Internaționale “Ovidianum”, la Constanța, cu participarea specialiștilor români și străini.

Pe plan european, opera lui Ovidiu, în Evul Mediu, în Renaștere, se bucură de o atenție deosebită, fiind receptată cu deosebire în epocile de răscruce ale culturii europene.

Concluzii

În concluzie, constatăm că, deși pe cei doi scriitori, Ovidiu și Burns, îi despart – ca timp al scrierii operei lor – aproape două milenii, ei au în comun vitregia vieții ce naște suferință umană. Iar această dramă ne-a fost transmisă printr-o operă lirică nemuritoare.

Receptarea operei celor doi clasici ai literaturii universale în cultura română, prin traducerile realizate, îmbogățește spiritul uman cu frumusețea demnității în fața suferinței – în care Poezia poate avea un rol salvator.

Bibliografie

1. Burns, *Cele mai frumoase poezii*, în românește de Gheorghiu, Mihnea, Editura Tineretului, București, 1960;
2. Burns, *Cele mai frumoase poezii*, în românește de Gheorghiu, Mihnea, Editura Tineretului, București, 1960;
3. Gheorghiu, M., *Marele bard de la miazănoapte*, prefață la volumul *Burns*, Editura Tineretului, București, 1960;
4. Burns, *Cele mai frumoase poezii*, în românește de Gheorghiu, Mihnea, Editura Tineretului, București, 1960, p. 13-14;
5. Burns, *Cele mai frumoase poezii*, în românește de Gheorghiu, Mihnea, Editura Tineretului, București, 1960, p. 15-16;
6. Crăciun, D., *Antologia poeziei latine*, Editura Albatros, București, 1973, p. 150;
7. Lascu, N., prefață la volumul *Ovidiu, Scrieri din exil*, traducere de T. Naum, ESPLA, București, 1957;
8. Eftimiu, V., *Ovidiu văzut de Vasile Alecsandri*, prefață la *V. Alecsandri, OVIDIU*, ESPLA, București, 1957, p. 19-20;
9. Crăciun, D., *Antologia poeziei latine*, Editura Albatros, București, 1973, p. 153;
10. Crăciun, D., *Antologia poeziei latine*, Editura Albatros, București, 1973, p. 190-191;
11. Drîmba, O., *Ovidiu*, colecția “Oameni de seamă”, Editura Tineretului, București, 1966;
12. Ovidius, *Arta iubirii*, traducere și note de Maria-Valeria Petrescu, prefață și tabel cronologic de Grigore Tănăsescu, Editura Minerva, București, 1977, p. XXXVI-XXXVII.